VALORIFICAREA LEXICOGRAFICĂ A CERCETĂRILOR ROMÂNEŞTI DE GEOGRAFIE LINGVISTICĂ

DOINA HREAPCĂ*

Apariţia, recentă, a volumelor dintr-un dicţionar al graiurilor dacoromâne sudice[1] le oferă specialiştilor o lucrare lexicografică originală şi valoroasă care, în acelaşi timp, îi confruntă pe dialectologii contemporani şi cu un examen de conştiinţă asupra semnificaţiilor, pe diferite planuri, ale activităţii lor; avem în vedere, în primul rând, perspectiva şi modalităţi de valorificare a rezultatelor cercetărilor pentru atlasele regionale româneşti.

Trebuie să remarcăm, de la început, faptul că, prin redactarea acestui dicţionar, membrii, din diferite generaţii, ai echipei de dialectologi de la actualul Institut de Lingvistică „Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti" al Academiei Române, din Bucureşti, marchează, printr-o realizare importantă, încheierea secţiunilor zonale Oltenia şi Muntenia–Dobrogea din programul de cercetare *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni*, lansat în 1958. Din cele două secţiuni, în diferite etape, din anul 1967 şi până în 2007, au fost publicate, pentru NALR. *Oltenia*, cinci volume de hărţi şi câte un volum de texte dialectale (în continuare: TDO) şi un glosar, iar, pentru ALRR. *Muntenia şi Dobrogrea* (*Atlasul lingvistic român, pe regiuni* – modificare de titlu ce a intervenit pe parcurs), cinci volume de hărţi, în total trei volume de texte dialectale (TDM I–III) şi un glosar dialectal Muntenia; pentru Dobrogea, în 1987, a fost publicat un volum aparte, de texte dialectale şi glosar (TGD). Meritul de documentare al autorilor este cu atât mai mare, cu cât, spre deosebire de volumele de hărţi şi material necartografiat din celelate serii ale atlaselor lingvistice regionale româneşti, volumele din NALR. *Oltenia* şi din ALRR. *Muntenia şi Dobrogea* nu cuprind indice de cuvinte şi forme.

Ne-am referit la toate acestea, deoarece, în *Dicţionarul* pe care îl luăm în discuţie aici pentru câteva idei generale (citat, în continuare, prin sigla DGDS), sunt preluate şi tratate lexicografic *cuvinte* şi *forme regionale* din toate aceste surse edite, dar şi din arhiva anchetelor, ca şi din fondul documentar reprezentând „Arhiva

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide", Iaşi, str. Th. Codrescu, nr. 2, România

[1] Maria Marin (coordonator), Ion Ionică, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha, *Dicţionarul graiurilor dacoromâne sudice*, Bucureşti, Editura Academiei Române; vol. I, Literele A–C, 2009, 348 p.; vol. II, Literele D–O, 2010, 400 p.; vol. III, P–Z, 2011, 460 p.

ALIL, t. LII, 2012, Bucureşti, p. 217–222

BDD-A1207 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:52 UTC)

fonogramică a limbii române" (AFLR) de la Bucureşti. Acest fapt reprezintă, fără îndoială, o etapă importantă pentru punerea la dispoziția cercetării de profil, dar şi pentru valorificarea lexicografică, în *Dicționarul limbii române*, serie nouă, al Academiei, seria actualizată, a unui neînchipuit de bogat tezaur începând cu termeni regionali şi variante fonetice şi morfologice ale acestora, arătându-se, de asemenea, interes deosebit pentru componenta semantică a cuvintelor din lexicul comun, până la neologisme înregistrate cu forme „corupte", toate acestea selectate după criterii lexicografice riguros stabilite (prezentate în *Introducerea* la vol. I, p. X–XIII; este vorba de zece categorii de cuvinte şi de forme).

După o atentă trecere în revistă a acestor criterii, putem recunoaşte valorificarea creatoare a punctelor de vedere schițate şi analizate şi puse în practică de specialişti începând mai ales cu publicarea, din 1959, în revista „Limba română", a unor glosare regionale (sumare) şi, apoi, în volume tematice de tipul *Lexic regional* (1960), *Materiale şi cercetări dialectale* (1960) sau *Glosar regional* (1961). De fapt, o primă încercare cronologică de stabilire a unei serii de asemenea criterii apare în prezentarea, de către I. Stan, a proiectului unui „dicționar dialectal" al limbii române[2]. Dar, după cum am aflat de la foşti colaboratori de la Iaşi la proiectul respectiv şi cum se poate deduce şi din indicarea izvoarelor avute în vedere pentru excerptarea materialului (inclusiv opere ale unor mari scriitori), potrivit prezentării citate, la care putem adăuga informații din cuvântul introductiv la *Dicționarul limbii române literare contemporane* (DLRLC – tipărit în patru volume începând din anul 1955), respectiva operă lexicografică se voia perechea, „frățească", a DLRLC[3], ca reflectare, chiar diacronică, a limbii „poporului" de pe întreg teritoriul țării, având ca justificare de politică lingvistică complementaritatea «dialectal» vs. «literar», după atacul proletcultist la adresa seriei Puşcariu din *Dicționarul Academiei* (DA)[4]. Prin urmare, proiectul respectiv, neviabil şi, de altfel, eşuat, nu poate fi socotit ca premergător al ideii puse în practică acum (vezi însă DGDS, I, p. VII), cu atât mai mult cu cât realizarea de față priveşte doar provinciile din sudul ariei dacoromâneşti.

Pentru a ilustra viziunea şi amploarea acestui demers de lexicografie *regională*, este suficientă chiar referirea la numai câteva cuvinte, de la diferite litere din cele două volume. Pornind de la lucrarea ce se impune ca prim reper de referință, cea intitulată *Glosar dialectal. Muntenia*, publicată de Maria Marin şi Iulia Mărgărit (Bucureşti, Editura Academiei Române, 1999; GM în continuare), putem constata că în această culegere nu figurează, de exemplu, cuvântul *furcă*, înregistrat însă cu nu mai puțin de 18 sensuri regionale, acum, în DGDS, dintre care doar unul prezent în

[2] *Despre unele probleme ale Dicționarului dialectal al limbii române*, text publicat în revista „Limba română", IV, 1955, nr. 4, p.91–93.

[3] Care fusese proiectat ca „un dicționar de tip nou, explicativ şi normativ, care să cuprindă vocabularul limbii române literare contemporane, adică al limbii pe care o foloseşte literatura, presa, ştiința de astăzi şi practica vorbirii curente" (DLRLC, I, *Cuvânt-înainte*, p. VII). Tot aici se susține şi ideea alcătuirii unor alte dicționare „aparte": „un dicționar istoric şi etimologic, începând cu limba celor mai vechi texte româneşti, *un dicționar dialectal* [subl.n.] şi un dicționar de sinonime" (*ibidem*).

[4] S-a apreciat că acest dicționar „nu putea interesa marea masă a poporului" (*ibidem*).

TGD, pe când celelalte 17 au fost descoperite în materialele rezultate din anchetele pentru NALR. *Oltenia* şi ALRR. *Muntenia şi Dobrogea*. Tot aşa de important este aportul anchetelor respective pentru cunoaşterea sensurilor din graiurile sudice ale altor cuvinte din vocabularul comun; de exemplu, pe lângă cele patru sensuri pentru cuvântul *masă* din GM, în DGDS mai apar încă 13, cuvântul numind, ca şi în cazul *furcă*, obiecte şi instalații din zona ocupațiilor din mediul rural, realități legate de practici şi obiceiuri din mediul domestic, aspecte privind jocurile de copii etc. Noile atestări, reprezentând valori semantice, provin din anchetele pentru atlasele numite, din cele trei glosare regionale la care ne-am referit, dar şi din înregistrările pentru AFLR.

În sfârşit, poate un record în ceea ce priveşte bogăția sensurilor regionale înregistrate (nu cunoaştem încă materialul din cel de al treilea volum din DGDS) îl reprezintă situația pe care o constatăm la cuvântul *babă*, cuvânt pentru care, în toate sursele la care ne-am referit, pe rând, anterior, au fost notate nu mai puțin de 26 de sensuri de interes în raport cu lucrările lexicografice edite; câteva dintre acestea, foarte... selectiv: 'ştiulete pipernicit', cu explicația „e ştirb, ca baba" (cu nu mai puțin de 46 de forme, variante şi sinonime, de la *babiță* la *sterpătură*!); 'cecul porcului'; 'tăietură piezişă în trunchiul unui copac, tapă'; în sintagma „*babă de capete*, femeie bătrână care pregăteşte prescurile şi *capetele* pentru pomeni, parastase..." etc.

În ceea ce priveşte perspectiva de utilizare şi valorificare lexicografică a rezultatelor extrase din *textele dialectale*, selectăm, ilustrativ, informațiile cuprinse în articolele din acest dicționar pentru două cuvinte; atragem atenția asupra faptului că, nu doar la înregistrarea de texte „libere", ci şi la cele „tematice", după cum vom putea constata în continuare, sunt cele mai multe şanse pentru apariția spontană, în vorbirea informatorului, a termenului regional, respectiv pentru utilizarea unui cuvânt al limbii comune cu un sens particular. Astfel se prezintă, de exemplu, lucrurile în cazul cuvântului *căpii*, s.n., înregistrat în TDO cu sensul „un fel de căpăstru, din sfoară, din lanț sau din curele, care se trece (peste coarnele şi) peste botul vitelor (vacă, bou etc.), pentru a le putea ține din scurt". Subiectul, un copil în vârstă de zece ani, povestind o întâmplare (de fapt, un accident), descrie cum conducea el carul cu boi: „Mergând eu cu boii, că eu îi luam numai de *căpíi*, mergeam cu ăl de «cea» [cu boul din dreapta, n.n.] numai de *căpíi*, să nu fugă". Termenul nu figurează în DA, litera C, vol. I/II (1940), dar nici în alte dicționare apărute în epocă, de exemplu în CADE[5] sau în dicționarul lui August Scriban[6].

Sau, iată un sens aparte al verbului (a) *câlțui*, dintr-o descriere a modului în care se pregăteşte primăvara răsadnița: „Veneam şi fră... [corectat] luam, sigur, la sapă, la *câlțuit* pământu, iarăşi din nou amestecat cu breazda respectivă care era în tocuri [de răsadniță]". Forma de participiu a verbului în discuție este notată în DGDS pentru un al doilea sens, „a mărunți pământul (amestecându-l cu băligar)"

[5] I.-Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I, *Dicționarul limbii române din trecut şi astăzi*, de I.-Aurel Candrea, Bucureşti, „Cartea Românească" [1926–1931].

[6] August Scriban, *Dicționaru limbii româneşti*, Iaşi, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună", 1939.

BDD-A1207 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:52 UTC)

(TDM III, p. 1107). Primul sens, preluat după GM, se referă, cum era de aşteptat, la prelucrarea firelor de cânepă, fiind în legătură cu substantivul *călți*, aşa cum a fost înregistrat, de altfel, verbul în discuție, sub forma (a) *călțâi*, în DA (I/II, s.v. *călți*), dar cu sensul „a flocăi" – a (se) trage de păr, a (se) bate –, şi în CADE, s.v. *călțui* „a astupa cu călți; a tunde călții de pe o pănură; a deşira, a destrăma o pânză, a face din ea călți". Prin urmare, în DGDS, pentru verbul respectiv, apare un sens neînregistrat în dicționarele limbii române, dar care este în strânsă legătură cu însăşi etimologia cuvântului *călți*, ce nu se referă direct şi nemijlocit la prelucrarea cânepei, ci cuvântul trebuie raportat la un verb de origine bulgărească (citat în DA I/II) care înseamnă „zdrobesc, fac fărâme"; vezi, de altfel, şi la Scriban, pentru care (a) *călțâi*, ca variantă a lui (a) *zgâlțâi*, înseamnă şi „a toca, a hăcui". Aşadar, în graiul dintr-o localitate din sudul Munteniei, de pe Dunăre, Ruşeți, jud. Ialomița, verbul (a) *călțui* „a mărunți pământul" are legătură semantică directă cu împrumutul din limba bulgară care, în limba română, părea că a cunoscut o evoluție semantică limitată la prelucrarea cânepei.

Față cu multipla „explozie informațională" (cf. DGDS, I, p. VII) pe care o ilustrează asemenea situații şi cazuri, o problemă vitală pentru dialectologi (dar nu numai pentru ei) o reprezintă însăşi una din rațiunile demersului lor, anume „îmbogățirea corpusului de date care stă la baza elaborării *Dicționarului tezaur al limbii române*" (*ibidem*, XXVIII). Or, fiind mai puțin cunoscută proiecția redacțională a reluării, actualizate deocamdată, a seriei Puşcariu din *Dicționarul limbii române* al Academiei (DA) şi apoi, probabil, a unei serii noi, aduse la zi, a acestui dicționar (DLR), ne întrebăm care sunt posibilitățile reale de integrare în dicționarul-tezaur al limbii române a unui bogat material regional cum este cel la care ne-am referit mai sus doar prin câteva exemple.

În perspectiva unei evaluări, facem mai întâi observația că, în ceea ce priveşte includerea surselor de material lexical regional în *Bibliografia* la *Dicționarul limbii române* al Academiei, serie nouă (DLR), publicată în tomul I, Partea a 3-a, Litera D (*d – deînmulțit*), tipărit la Editura Academiei Române, în anul 2006, există tratamente cel puțin inegale, dacă nu chiar (măcar aparent) discriminatorii din perspectiva reluării actualizate a ansamblului. Ne putem referi, selectiv, pentru exemplificare, la următoarele categorii de izvoare:

1. Surse reprezentând rezultate ale anchetelor dialectale subsumate cercetărilor de geografie lingvistică, ca material lexical regional ce provine din fişarea volumelor de hărți şi de „texte dialectale" din ALR I (seria Pop), ALR II (seria Petrovici) şi a celor din seriile NALR şi ALRR; în *Bibliografie* figurează *Glosar dialectal. Oltenia* (1967), dar nu şi *Glosar dialectal. Muntenia* (1999);

2. Alte glosare şi culegeri de lexic regional: *Materiale şi cercetări dialectale*, vol. I (1960), preponderent cu lexic din Transilvania, dar nu şi volumul al II-lea (1980); V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional* (1961), preponderent cu material din nord-vestul Moldovei şi din Maramureş; D. Udrescu, *Glosar regional. Argeş* (1967); material lexical regional extras din texte dialectale publicate relativ recent, de exemplu, *Texte dialectale şi glosar. Bistrița-Năsăud* (1987);

3. Manuscrise, în formate diferite: *Glosar din Valea Jiului* (manuscris); sub sigla *A I–IX*, fişe din anchete efectuate în anul 1949 în diferite zone din Transilvania, Crişana, Maramureş şi din Moldova.

Desigur, în principiu, interesează mai puțin faptul că materialele din ultima categorie suferă de o anumită notă de amatorism, caracteristică unor începuturi (dat fiind faptul că redactorii intervin în selecție şi interpretează fişele), dar surprinde absența utilizării, în volumele prin care s-a încheiat redactarea seriei noi din DLR, a informației publicate în urmă cu câteva decenii, de exemplu în *Materiale şi cercetări dialectale* II (1980) şi chiar în GM (1999).

Față cu această situație, ne putem pune întrebarea dacă asemenea absențe au fost doar incidentale sau reprezintă, oricum, manifestarea unui sentiment de saționetate în raport cu sursele regionale.

Într-un articol de colaborare, în care ne-am referit la această temă generală[7], am încercat (p. 232–234) schițarea unor elemente ținând de complexitatea problematicii semnalate imediat anterior, formulând întrebarea dacă nu cumva se profilează acumularea unui material documentar care ar depăşi posibilitățile obişnuite de redactare a unui dicționar cu articole având şanse de a se prezenta ca structuri organice accesibile, şi nu ca simple inventare de atestări de sensuri şi de variante, mai ales dacă la sursele existente s-ar adăuga şi rezultatele celorlalte secțiuni din programele NALR şi ALRR: lexicul extras după indicele de cuvinte şi forme ale volumelor de hărți şi material necartografiat, glosarele volumelor de texte, ca şi lexicul rezultat din arhivele propriu-zise ale anchetelor pentru toate cele şapte atlase regionale româneşti, aspecte pe care le reluăm parțial aici.

Raportarea la situația din momentul de față, de după publicarea DGDS, ne oferă doar posibilitatea unei aprecieri de etapă. De exemplu, numai după includerea, într-o ipostază sau alta (în funcție de situațiile pe care le reprezintă conform criteriilor după care au fost selectate), în DA, vol. I (literele A–B, 1913), a tuturor informațiilor privitoare la toate cele 26 de sensuri (şi variante fonetice) înregistrate în DGDS pentru cuvântul *babă*, articolul de bază ar creşte (şi va trebui să se amplifice) cu aproximativ 1/3 față de textul actual. Cam în aceeaşi proporție ar urma să crească (după asimilarea celor 18 informații din DGDS) textul articolului *furcă* din DA, vol. II/I (literele F–I, 1934), şi într-o proporție doar ceva mai redusă (după cele 13 informații noi din DGDS) textul articolului *masă* din DLR, vol. VI (litera M, 1965–1968).

Față de perspectiva de a se ajunge la dimensiuni încă destul de greu de imaginat (şi, pentru unii, destul de greu de acceptat!) ale volumelor din ediția revăzută (şi actualizată!) a DLR, dialectologii speră să se ajungă la găsirea unor soluții cel puțin satisfăcătoare din perspectiva valorificării rezultatelor, de cel mai înalt nivel, ale unor programe naționale de cercetare de profil desfăşurate de-a lungul

[7] Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, Luminița Botoşineanu, *De la atlasul lingvistic național la atlasele regionale: semnificația diferențelor*, în vol. *Studii de dialectologie, istoria limbii şi onomastică. Omagiu Domnului Teofil Teaha*, coordonare: Maria Marin, Daniela Răuțu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011, p. 219–244.

BDD-A1207 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:52 UTC)

câtorva decenii. Căci nu este de imaginat, de exemplu, că, pentru graiurile din Banat, din Muntenia sau din Moldova, atestări din Sofronie Liuba – Aurelie Iana, *Topografia satului şi hotarului Măidan...* (1895), din Gligore M. Jipescu, *Opincaru, cum este şi cum tribuie să hie săteanu. Scriere în limba ţăranului muntean* (1881), sau dintr-una din lucrările de profil larg etnografic publicate de S.Fl. Marian, între 1882 şi 1910 (cuprinzând bogate informaţii referitoare la graiurile din Bucovina), ori de Tudor Pamfile, între 1908 şi 1916 (cu numeroase informaţii lingvistice pentru zona Tecuci), prezente în DA sau în DLR, ar putea fi considerate mai importante decât cele de pe hărţile şi/sau din arhiva atlasului regional al Banatului, al Munteniei şi Dobrogei, respectiv al Moldovei şi Bucovinei. Evident, este numai una din comparaţiile de acest gen care se pot face.

Iată, aşadar, că apariţia *Dicţionarului graiurilor dacoromâne sudice*, oferindu-ne o deosebită satisfacţie pentru proiecţie, efort de punere în operă şi reuşită, ne aduce şi multiple motive de conştientizare, pe diferite planuri, a problematicii statutului profesional al dialectologilor.

THE LEXICOGRAPHIC EMPLOYING OF LINGUISTIC GEOGRAPHY ROMANIAN RESEARCHES

ABSTRACT

The recently two tomes published of the *Dictionary of the Southern Dacian-Romanians Regional Speeches* (the tomes corresponding to the words starting with A to O letters) approaches the regional or folk vocabulary, scientifically interesting from a diastratic point of view, presented in the volumes published from 1967 to 2007 in the regional atlases of Muntenia and Dobruja (maps, texts, regional glossaries, information from the archive of field researches). This lexicographical work becomes, in the general view of the *New Romanian Linguistic Atlas on Regions* (NALR, in Romanian abbreviation) but particularly due to the documentary abundance brought to light, a very important source for the writing of the new series of the *Thesaurus Dictionary of Romanian Language*. There are mentioned some ruling issues (the objectives and the general profile of the *Romanian Academy Dictionary*) also related to the technical and methodological ones, all these elements revealing the lexicographical employing of the results of this real "informational outburst" represented by the achievement of all the Romanian regional linguistic atlases.

Key-words: *linguistic atlases, dialectal texts, glossaries and dialectal dictionaries, lexicographical employing, Thesaurus dictionary*.

Octoihul lui Macarie 1510/2010, vol. I, 398 p., vol. II. *Studii*, cu un cuvânt-înainte de Nifon Mihăiţă, Arhiepiscop şi Mitropolit al Târgovişte; studii de Gheorghe Mihăilă, Romulus Răzvan Theodorescu, Dan Horia Mazilu, Dan Zamfirescu, Marian Vîlciu, Demeny Lajos, Demeny A. Lidia, P.P. Panaitescu, 144 p., Arhiepiscopia Târgovişte, Academia Română, Biblioteca Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca, 2009.

După apariţia, în anul 2008, a ediţiei aniversare a *Liturghierului* lui Macarie, la 500 de ani de la tipărirea sa la Târgovişte, lucrarea de faţă – consacrată *Octoihului* macarian tipărit în 1510 – reprezintă cea de a doua ediţie cu caracter jubiliar, apărută sub egida Arhiepiscopiei Târgovişte în colaborare cu Academia Română şi cu Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române.

Lucrarea este structurată în două volume. Primul volum – fără pagină de titlu – cuprinde textul anastatic, dispus pe 196 file, numerotate doar pe faţă (recto) şi reproduce textul *Octoihului* macarian „în aceleaşi excelente condiţii tipografice" (p. 14), ca şi în cazul *Liturghierului* amintit. Volumul al doilea reprezintă un corpus de studii, rezultat al colaborării unor valoroşi cercetători din diferite domenii ştiinţifice: Gheorghe Mihăilă, Romulus Răzvan Theodorescu, Dan Horia Mazilu, Dan Zamfirescu, Marian Vîlciu, la care se adaugă două studii mai vechi semnate de Lajos Demény şi Lidia A. Demény, respectiv P.P. Panaitescu. Trei dintre aceştia, anume Gheorghe Mihăilă, Dan Horia Mazilu şi Marian Vîlciu, au contribuit, de altfel, şi la realizarea ediţiei jubiliare a *Liturghierului 1508/2008*[1].

Cuvântul-înainte, aparţinând Înalt Preasfinţitului Nifon Mihăiţă, Arhiepiscop şi Mitropolit al Târgovişte, reprezintă o frumoasă introducere în problematica propriu-zisă şi oferă câteva informaţii legate de dezvoltarea tiparului în Ţările Române, activitate apărută ca o „necesitate culturală" şi al cărei centru era vechea capitală a Ţării Româneşti, Cetatea Târgovişte – „o punte a spiritualităţii, a culturii şi a istoriei noastre naţionale" (p. 7). Textul respectiv include o succintă descriere a tipăriturii care face obiectul studiilor acestui volum, abordându-se astfel o serie de probleme legate de datare, conţinut, localizare, mod de tipărire şi, în sfârşit, de numărul exemplarelor păstrate. Toate aceste chestiuni vor fi reluate şi dezbătute în contribuţiile care alcătuiesc ediţia de faţă.

Primul studiu, *Structura Octoihului ieromonahului Macarie (1510)*, aparţinând acad. Gheorghe Mihăilă, debutează sub semnul cercetărilor anterioare întreprinse de Ioan Bianu, Nerva Hodoş, Dan Simionescu, P.P. Panaitescu şi conţine o analiză atentă a structurii *Octoihului* sau *Osmoglasnicului* macarian, „o formă mixtă, extrem de rară şi de neaşteptată a acestei cărţi liturgice", după cum constatase P.P. Panaitescu (p. 15).

Articolul următor, *Civilizaţia Ţării Româneşti la 1500*, semnat de acad. Romulus Răzvan Theodorescu, are ca obiect descrierea civilizaţiei Ţării Româneşti de la 1500, în contextul căreia ia fiinţă ctitoria lui Radu cel Mare de la Dealu, „primul monument de arhitectură ecleziastică de o oarecare însemnătate artistică şi dinastică ridicat în Sud-Estul european după căderea Bizanţului, în statul creştin neatârnat cel mai apropiat de hotarele Islamului" (p. 26).

Intitulat *Isihasmul. Rugăciunea şi cartea*, complexul studiu al lui Dan Horia Mazilu ia în discuţie plasarea importantului moment al apariţiei primelor noastre scrieri religioase într-o epocă mistică, influenţată de mişcarea isihastă. *Isihasmul* – doctrină a cărei nume provine de la cel al monahilor isihaşti (*hêsychastai*), care preferau „traiul într-o recluziune ce favoriza asceza şi existenţa în tăcere şi în «linişte» (en hêsychia)" (p. 33) – este „o alcătuire a teologiei Bizanţului din secolul al XIV-lea" (p. 33), care a depăşit, după cum constată autorul, sfera religiosului, astfel încât „ideologia" isihastă ajunge să stârnească interesul mai multor categorii de cercetători. Deşi captivant prin conţinutul bogat de informaţii şi comentarii, studiul lui Dan Horia Mazilu se îndepărtează, totuşi, de obiectul de interes al ediţiei în ansamblul ei.

Dan Zamfirescu are în vedere, în paginile următoare, să aşeze evenimentul tipăririi *Octoihului* de acum 500 de ani în „lumina unei noi istorii" (p. 61). Considerând momentul de faţă „vârful

[1] Vezi *Liturghierul lui Macarie 1508/2008*, Târgovişte, Arhiepiscopia Târgovişteі, Biblioteca Academiei Române, 2008.

BDD-A1207 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:52 UTC)